

ნორმის პირველი ვერსია მოამზადა ს. ყაუხჩიშვილმა, გამოქვეყნებულია 1970 წელს „თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების“ I კრებულში

ნორმის პროექტის ახალი რედაქცია მოამზადა ნინო ჯორბენაძემ.

პროექტი განხილულია თსუ არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს მიერ (2022 წლის 22 ნოემბერს) და მიღებულია სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის ექსპერტთა კომისიის 2022 წლის 27 დეკემბრის სხდომაზე.

ზედსართავი სახელების წარმოება ბერძნულიდან მომდინარე მა-ზე დაბოლოებულ არსებით სახელთაგან

მა-ზე დაბოლოებულ არსებით სახელთაგან

ბერძნულიდან მომდინარე მა-ზე დაბოლოებულ არსებით სახელთაგან ზედსართავი სახელების წარმოებისას უნდა გატარდეს შემდეგი წესები:

1. ბერძნულიდან მომდინარე მა-ზე დაბოლოებული არსებით სახელთაგან ზედსართავთა წარმოებისას -იურ და -ურ სუფიქსთაგან მხოლოდ-ურ უნდა იქნეს გამოყენებული: **პნევმატ-ურ-ი** და არა **პნევმატ-ი-ურ-ი**, **პრაგმატ-ულ-ი** და არა **პრაგმატ-ი-ულ-ი**, **სომატ-ურ-ი** და არა **სომატ-ი-ურ-ი...**;
2. თუ ნასესხებია ზედსართავი სახელები, რომელთა შესაბამისი მა-დაბოლოებიანი არსებითი სახელები ქართულში არ მოიპოვება, მაშინ ზედსართავი ქართულში ფორმდება ბერძნული ატ-ელემენტის ფუძისაგან: **პრაგმატ-ულ-ი**, **სომატ-ურ-ი**;
3. როდესაც ქართულში უცხოური არსებითი სახელია შემოსული, ზედსართავი სახელის ამოსავლად ქართულში დამკვიდრებული არსებითი სახელის ფუძე უნდა იქნეს აღებული: დრამა – **დრამული**, პრიზმა – **პრიზმული...** გამონაკლისის სახით წარმოების დასაყრდენად შესაძლებელია მიღებულ იქნეს უცხო ზედსართავის ფუძეც, თუ ეს წარმოება სალიტერატურო ენაში გაბატონებულია. ასეთ შემთხვევაში ნასესხები არსებითი სახელის ფუძისაგან ზედსართავის კანონზომიერი წარმოება პარალელურად სავსებით დასაშვებია: **დრამა – დრამატული / დრამული**;
4. პარალელური ფორმებიდან ასევე ორივე ვარიანტია დასაშვები, როდესაც მათ შორის შინაარსობრივი (ნიუანსობრივი) სხვაობაა:

სისტემური – სისტემატური

სისტემური (სისტემის მიხედვით გაკეთებული, თანამიმდევრული) **ანალიზი**

სისტემატური (რეგულარული) **ვარჯიში**

სქემური – სქემატური

სქემური (სქემის სახით მოცემული) **გეგმა**

სქემატური (ბუნდოვანი, გამოუკვეთელი) **სახე, ხასიათი** (ნაწარმოებში)

დრამული – დრამატული

დრამული (დრამის ფორმის) **ნაწარმოები, თხზულება**

დრამატული (დრამატიზმით აღსავსე, დაძაბული) **სიტუაცია**

ასევე: **დრამატული თეატრი**

პრობლემური – პრობლემატური

პრობლემური **სესხი**

პრობლემატური **საკითხი**

ტრავმული – ტრავმატული

ტრავმული **დაზიანება**

ტრავმატული **იარაღი, სპორტი**

პნევმური – პნევმატური

პნევმური (გონითი) ნაწილი

პნევმატური პისტოლეტი

დასაბუთება

მა-ზე დაბოლოებულ ბერძნულ არსებით სახელთაგან ზედსართავ სახელთა წარმოებისას ჩნდება რიგი სადავო საკითხებისა.

ერთ შემთხვევაში ბერძნულიდან შემოსულ სახელს უშუალოდ ემატება **-ურ** სუფიქსი და ვიღებთ შესაბამის ზედსართავ სახელს:

პროგრამა + ურ > პროგრამული

ეპიგრამა + ურ > ეპიგრამული...

მეორე შემთხვევაში აღებულია ბერძნული სახელის ფუძე **-ატ** ელემენტით და მას ერთვის იგივე **-ურ** ბოლოსართი:

პრობლემა – პრობლემატ > პრობლემატური

სისტემა – სისტემატ > სისტემატური...

შესაძლებელია, ამათ პარალელურად, რუსული ენის გავლენით, **-ი-ურ** სუფიქსიანი ფორმებიც შეგვხვდეს: **პრობლემატიური, სისტემატიური, სქემატიური** და სხვ.

უპირველეს ყოვლისა, ისმის საკითხი იმის შესახებ, თუ რომელი ფუძისგან ვაწარმოთ **მა-ელემენტიან** სიტყვათაგან ზედსართავი სახელი: ქართულში დამკვიდრებული არსებითი სახელის ფუძისაგან თუ თვით ბერძნული არსებითი სახელის ფუძისგან.

თუ საფუძვლად ავიღებთ ქართულში დამკვიდრებულ არსებით სახელებს, მაშინ შემდეგ ფორმებს მივიღებთ: **დრამა – დრამული, სისტემა – სისტემური, სქემა – სქემური...**

მეორე მხრივ, თუ ამოსავლად მივიჩნევთ ბერძნული **-ატ-ელემენტიანი** არსებითი სახელის ფუძეს (**დრამატ-, სისტემატ-** და სხვას), მაშინ დამატებით ისმის კითხვა: რომელი ვარიანტია მართებული: **დრამატული** თუ **დრამატიული? სისტემატური** თუ **სისტემატიური** და სხვ.

მეორე საკითხი (ზედსართავ სახელთა წარმოება ნასესხებ სიტყვათაგან **-ურ** ბოლოსართით) უკვე გადანყვეტილია; მიღებულია გარკვეული წესი, რომ უნდა იწერებოდეს **კონკრეტული** და არა **კონკრეტიული, აბსოლუტური** და არა **აბსოლუტიური**. ცხადია, ეს წესი გავრცელდება აქ წარმოდგენილ შემთხვევებზედაც და, ამდენად, ყველგან **-ურ** სუფიქსი იქნება გამოყენებული.

საკითხი იმის შესახებ, თუ რომელი ფუძე ავიღოთ ამოსავლად, ასევე საერთო წესის მიხედვით წყდება, კერძოდ: როდესაც ქართულში უცხოური არსებითი სახელია შემოსული, ზედსართავი სახელის ამოსავლად ქართულში დამკვიდრებული არსებითი სახელის ფუძე უნდა იქნეს აღებული. მაშასადამე, ზედსართავი სახელი უნდა ვაწარმოთ არა **დრამატ**, არამედ დრამა ფუძისგან. ამის მიხედვით გვექნება: **დრამა – დრამული, პრიზმა – პრიზმული, სისტემა – სისტემური, სქემა – სქემური, ეპიგრამა – ეპიგრამული, ტრავმა – ტრავმული** და სხვ. მაგრამ, თუ ნასესხებია ზედსართავი სახელები, რომელთა შესაბამისი **მა-დაბოლოებიანი** არსებითი სახელები ქართულში არ მოიპოვება, მაშინ ზედსართავი ქართულში ფორმდება ბერძნული **ატ-ელემენტიანი** ფუძისაგან: **პრამატ-ულ-ი, სომატ-ურ-ი** და სხვა...

არ არის აგრეთვე გამორიცხული, რომ წარმოების დასაყრდენად მიღებულ იქნეს უცხო ზედსართავის ფუძეც, თუ ეს წარმოება სალიტერატურო ენაში გაბატონებულია; მაგრამ ასეთ შემთხვევაშიც ნასესხები არსებითი სახელის ფუძისაგან ზედსართავის კანონზომიერი წარმოება პარალელურად სავსებით დასაშვებია. გარდა ამისა, ფართოდ უნდა გაეხსნას გზა, ერთი მხრივ, სხვა აფიქსებით წარმოებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ნათესაობითი ბრუნვის ფორმის გამოყენებას უცხოუ-

რი ზედსართავის გადმოსაცემად. ამრიგად, დასაშვები იქნება პარალელური ფორმები: **პრობლემა – პრობლემური, საპრობლემო, პრობლემატური; დრამა – დრამული, დრამატული** და აგრეთვე დრამის: **დრამის თეატრი.**

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას შემდეგი:

1. ბერძნულიდან მომდინარე **მა-**ზე დაბოლოებული არსებითი სახელებისგან ზედსართავ-თა წარმოებისას **-იურ** და **-ურ** სუფიქსთაგან მხოლოდ-**ურ** უნდა იქნეს გამოყენებული: **პრაგმატ-ულ-ი** და არა **პრაგმატ-ი-ულ-ი, სომატ-ურ-ი** და არა **სომატ-ი-ურ-ი, პნევმატ-ურ-ი** და არა **პნევმატ-ი-ურ-ი...**;
2. თუ ნასესხებია ზედსართავი სახელები, რომელთა შესაბამისი **მა-**დაბოლოებიანი არსებითი სახელები ქართულში არ მოიპოვება, მაშინ ზედსართავი ქართულში ფორმდება ბერძნული **ატ-**ელემენტის ფუძისაგან: **პრაგმატ-ულ-ი, სომატ-ურ-ი**;
3. როდესაც ქართულში უცხოური არსებითი სახელია შემოსული, ზედსართავი სახელის ამოსავლად ქართულში დამკვიდრებული არსებითი სახელის ფუძე უნდა იქნეს აღებული: **დრამა – დრამული, პრიზმა – პრიზმული...** გამონაკლისის სახით წარმოების დასაყრდენად შესაძლებელია მიღებულ იქნეს უცხო ზედსართავის ფუძეც, თუ ეს წარმოება სალიტერატურო ენაში გაბატონებულია. ასეთ შემთხვევაში ნასესხები არსებითი სახელის ფუძისაგან ზედსართავის კანონზომიერი წარმოება პარალელურად სავსებით დასაშვებია: **დრამა – დრამატული / დრამული.**

ამასთანავე თანამედროვე ქართულში შეინიშნება უკანასკნელი ტიპის პარალელურ ფორმათა შორის ნიუანსობრივი (შინაარსობრივი) სხვაობის დამყარების ან მათი გარკვეული ტიპის კონსტრუქციებში გადანაწილების ტენდენცია, კერძოდ, შდრ.:

სისტემური – სისტემატური

სისტემური (სისტემის მიხედვით გაკეთებული, თანამიმდევრული) **ანალიზი**

სისტემატური (რეგულარული) **ვარჯიში**

სქემური – სქემატური

სქემური (სქემის სახით მოცემული) **გეგმა**

სქემატური (ბუნდოვანი, გამოუკვეთელი) **სახე, ხასიათი** (ნაწარმოებში)

დრამული – დრამატული

დრამული (დრამის ფორმის) **ნაწარმოები, თხზულება**

დრამატული (დრამატიზმით აღსავსე, დაძაბული) **სიტუაცია**

ასევე: **დრამატული თეატრი**

პრობლემური – პრობლემატური

პრობლემური სესხი

პრობლემატური საკითხი

ტრავმული – ტრავმატული

ტრავმული დაზიანება

ტრავმატული იარაღი, სპორტი

პნევმური – პნევმატური

პნევმური (გონითი) ნაწილი

პნევმატური პისტოლეტი

ზემოდასახელებული პარალელური ფორმებიდან სპეციალურ ლიტერატურაში მხოლოდ „**სისტემა – სისტემატური**“ ვარიანტებია შინაარსობრივად გამიჯნული (ქართული ენის პარონიმთა ლექსიკონში).

დანარჩენი ვარიანტები კი ერთმანეთის სინონიმებადაა მიჩნეული (მათ შორის, იგივე „**სისტემა – სისტემატური**“ სახის შეპირისპირება ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში) და ილუსტრაციები სრულიად არ გადმოსცემს თანამედროვე ქართულის მონაცემებს (მაგალითები მოყვანილია ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონიდან), შდრ.:

სისტემური – სისტემატური

სისტემურ-ი (სისტემურისა) სისტემის მიხედვით წარმოებული, სისტემის ხასიათისა, – სისტემატური. კავკასიის არქეოლოგიურ შესწავლას სისტემური გეგმიანი მუშაობის თვისების მაგიერ შემთხვევითი ხასიათი აქვს (**ივ. ჯავახ.**).

სისტემატურ-ი (სისტემატურისა) 1. რაც სისტემას ქმნის, სისტემას მისდევს, სისტემის ხასიათისა, გარკვეული წესის მიხედვით განლაგებული, წარმოებული. სისტემატური დალაგება ვისიმე შეხედულებებისა. – სისტემატური კატალოგი. 2. რაც გამუდმებით მეორდება, – განუწყვეტელი. სისტემატური მეცადინეობა. – საბჭოთა კავშირში ხორციელდება ფართო მოხმარების საქონლის ფასების სისტემატური შემცირება («**კომ.ს**»). **სისტემატურად** ზმნს. სისტემის მიხედვით, – გამუდმებით, განუწყვეტლივ. საჭიროა სისტემატურად ვმუშაობდეთ კადრებთან («**კომ.ს**»).

სქემური – სქემატური

სქემურ-ი (სქემურისა) იგივეა, რაც სქემატური. ადამიანთა დაყოფა ზემოხსენებულ ორ ტიპად სრულიად სქემურია; სინამდვილეში არ გვხვდება სუფთა ტიპები (**ა. ზურაბ.**).

სქემატურ-ი (სქემატურისა) 1. სქემის ხასიათისა. მანქანის სქემატური გამოხატვა. 2. ზოგად, ძირითად საზებში მოცემული. ბავშვის ხატვის ეს საფეხური, სქემატური ხატვა, ნათლად გვიჩვენებს, რომ ბავშვის აღქმა თვალსაჩინოდ უახლოვდება დიდისას (**დ. უზნ.**). [პოეტი] ქმნის იდეალური სატრფოს წარმოდგენას, არა სქემატურს, არა აბსტრაქტულს, არამედ ადამიანურსა და ზემეპირიულს ერთსა და იმავე დროს (**გ. ქიქ.**).

დრამული – დრამატული

დრამულ-ი (დრამულია) დრამის დამახასიათებელი, სადრამო, დრამისა, დრამატული

დრამატულ-ი (დრამატულია) 1. დრამის დამახასიათებელი. დრამატული თეატრი. – კონკურსმა ხელი უნდა შეუწყოს სრულფასოვანი დრამატული ნაწარმოების შექმნას («**ლიტ. და ხელოვნ.**»). ქიათურის დრამატულმა წრემ თავისი წარმოდგენები დაიწყო სარდაფში მოწყობილი პატარა სცენით («**სოფ. ცხ.ს**»). 2. დრამატიზმით აღსავსე. «გიგლიაში» თითქოს ფშაველებისა და მოთარეშე ლეკების ბრძოლის ერთი დრამატული ეპიზოდია მოცემული (**გ. ქიქ.**). ანდრეას ბედი კი ბევრად უფრო დრამატული იყო (**ს. კლდ.**). 3. მუს. მკვეთრი ტემბრისა, ძლიერი, ლირიკულისაგან განსხვავებული (ხმა) (საპირისპ. ლირიკული). დრამატული ტენორი. – [ნატალია] არაჩვეულებრივი ტემბრის დრამატული მეცო-სოპრანო აღმოჩნდა (**მ. ქორ.**). **დრამატული ნაწარმოები** სცენაზე დასადგმელად განკუთვნილი ნაწარმოები, – დრამა, პიესა. ასევე მტკივნეული თემაა ოპერა, – როგორც დრამატული ნაწარმოები (**ნ. ანდლ.**). ლადო ალექსი-მესხიშვილმა ქართული სცენისათვის არაერთი დრამატული ნაწარმოები თარგმნა («**ვიკიპედია**»).

ტრავმული – ტრავმატული

ტრავმულ-ი (ტრავმულია) მედიც. ტრავმის ხასიათისა; ტრავმასთან დაკავშირებული, ტრავმით გამოწვეული. ხსენებულ მდგომარეობას იწვევს აგრეთვე ტვინის სიმსივნეები და ქალას ტრავმული დაზიანებანი (**ა. ზურაბ.**).

ტრავმატულ-ი (ტრავმატულია) მედიც. იგივეა, რაც ტრავმული. ტრავმის ნიადაგზე აღმოცენებული ე. წ. ტრავმატული ამნეზიის შემთხვევები (**დ. უზნ.**).